

Bir Osmanlı Yahudi Aydınının Yaşam Öyküsü

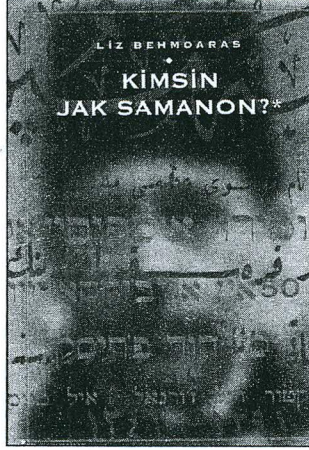
RIFAT N. BALI

Türkiye'de yaşamış olan gayri müslimlerin ortak özelliklerinden biri de geride anı veya günlük türünden belgeler bırakmamış olmalarıdır. Nadir de olsa anı yazmış olanlar varsa da bunların kendi dillerinde yani Ermenice, Rumca veya Yahudice olarak kaleme alınmış ve Türkçeye çevrilmemiş olmalarından ötürü de maalesef geniş okur kitlesine hitap etmemektedirler. Bu açıdan dönemlerine tanıklık yapmış kişilerin anıları, özellikle bunlar gayri müslim toplumlara ait fertler ise, daima ilgi çekici ve heyecan uyandırıcıdır, zira Türkiye'nin azınlıklarıyla ilgili özgün ve derinlemesine tarih araştırmalarının yok sayılabileceği bir ortamda her tür yeni yayımlar henüz bilinmeyen bu azınlık cemaati tarihlerine katkıda bulunurlar.

Gazeteci Liz Behmoaras bir bölümünü ilk kez bir gazete yazısı ("Asrımız doğarken...Jak Samanon Efendi ve Türkçe aşkı", *Şalom*, 21 Haziran 1995) daha sonra bir makale olarak ("Bir Şarkılıktı hepsi...", *Toplumsal Tarih*, Ekim 1996, sh. 8-18) yayımlamış olduğu anneannesinin anılarını bu kez kitaplaştırdı.

Aslında kitap anneannesinin babası Jak Samanon'un yaşamını (yaklaşık 1871-1919) konu etmektedir. Dönem gerek Osmanlı toplumu ve gerekse gayri müslimler için 1908 Jön Türk İhtilâli, 31 Mart vakası, Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi, Birinci Dünya Savaşı yılları gibi önemli olaylara sahne olmuş bir dönemdir.

Anılarda İmparatorluğun bu son yıllarında Meşrutiyet'in ilânıyla gelen eşitlikçi ve özgürlükçü havada Osmanlı Yahudilerinin kimlik ikilemelerinin ipuçlarına da rastlanabilmektedir. 1908 Jön Türk ihtilâlinden sonra



Liz Behmoaras

"Kimsin Jak Samanon?"

Sel Yayıncılık, 154 sayfa, + 3 yaprak, 1997.

meye ve kaynaşmaya tam anlamıyla hazır değillerdi. Çoğunluğunu 1492 yılında İspanya'dan kaçıp Osmanlı İmparatorluğu'na göç etmiş olan İspanyol kökenli Yahudilerin teşkil ettiği Osmanlı Yahudileri yazarın deyimiyle "esas sahibi" Müslüman Türklerin oldukları bir "adacık" ta yaşıyorlardı. Bu adacığın önemli özelliklerinde biri de Yahudilerin Türkçe yerine kendi millî dilleri haline gelmiş olan Yahudi İspanyolcasını konuşmalarıydı.

Ulus-devletin bütünleşme kriterlerinin en başında gelen ulus-devletin millî dilini yani Türkçeyi konuşmak her ne kadar Cumhuriyet döneminin belli başlı kaygılarından biri olup Dr. Ayhan Aktar öncü çalışmasında belirttiği gibi ("Cumhuriyetin ilk yıllarında uygulanan Türkleştirme politikaları", *Tarih ve Toplum*, Aralık 1996, sh. 4-18) "Türkleştirme" siyasetinin önemli unsurlarından biriyken, Yahudiler de Türkçeyi bihakkın öğrenmek ve konuşmak için gayret sarf ettiler ve bu konuda bir yerde 1923 sonrası Türkiye'sinde Yahudi toplumu içinde rastlanacak olan ve Te-

"Haim Nahum'un yakasına bir hürriyet kokartı ilıştırıp hocalar ve papazlarla birlikte aynı arabada cadde cadde dolaştığı, hepsinin de şiddetle alkışlandığı" görülür (sh 39). Ancak eşitlikçi ve özgürlükçü yeni bir dönemi ilân edilen bu ortamın kısa bir süre sonra Yahudiler için beklenileni vermediği görüldü. Osmanlı Yahudileri Osmanlı İmparatorluğu'nu sömürmüş, hatta talan etmiş olmakla suçlandılar (sh 41). Ne İmparatorluğun egemen unsuru olan Müslümanlar, ne de gayri müslim cemaatler birbirleriyle birleş-

